

Sloboda izražavanja – presude Evropskog suda za ljudska prava

Bilten LV: ODGOVORNOST ZA KOMENTARE KORISNIKA

Delfi protiv Estonije

Evropski sud za ljudska prava (Veliko vijeće), predstavka br. 64569/09, 16. jun 2015.

Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete i Index.hu Zrt protiv Mađarske

Evropski sud za ljudska prava, predstavka br. 22947/13, 2. februar 2016.

Veliko vijeće Evropskog suda za ljudska prava je 16. juna 2015. donijelo presudu koja uspostavlja standard po pitanju odgovornosti za komentare čitalaca na informativnim sajtovima (portalima). Evropski sud za ljudska prava je presudio, u ovom slučaju iz Estonije, da je sajt odgovoran za komentare koji se kvalifikuju kao „govor mržnje“ i „očigledno nezakoniti“.

Činjenice

Delfi je jedan od najvećih informativnih sajtova u Estoniji. Tokom 2006. objavio je članak o trajektnoj kompaniji koja je promijenila svoju zimsku rutu, što je imalo za posljedicu razbijanje ledenih puteva. Ovi ledeni putevi, tj. zimski putevi koji vode preko zaleđenog mora, su jeftinija i brža veza sa ostrvima u poređenju sa cijenom usluga trajekta, pa je odluka ove kompanije da razbije led (čime su ledeni putevi postali neupotrebljivi) bila predmet žustre rasprave. Ljudi koji su obično vozili do ostrva su od tad bili primorani da koriste trajekt. Iako je sama vijest bila objavljena u skladu sa novinarskom etikom, mnogi čitaoci su ostavili veoma uvrjedljive ili prijeteće komentare ispod vijesti o trajektnom prevozniku i njegovom vlasniku. Na zahtjev advokata vlasnika trajektne kompanije, *Delfi* je uklonio uvrjedljive komentare otprilike šest sedmica poslije njihovog objavljivanja. Vlasnik trajektne kompanije je tužio *Delfi* i estonski sudovi su našli da su komentari bili klevetnički i da je *Delfi* bio odgovoran za njih. Vlasniku

trajektne kompanije je dosuđena naknada štete u iznosu od 5.000 kruna (oko 320 €). *Delfijeve* žalbe su odbijene, a Vrhovni sud Estonije je odbacio *Delfijev* argument da je, u skladu sa Direktivom EU 2000/31/EC o elektronskoj trgovini, njegova uloga pružaoca usluga u internet zajednici ili hosta za skladištenje bila samo tehnička, pasivna i neutralna, i da zbog toga ne treba da bude odgovoran za komentare. Vrhovni sud je prepoznao razliku između operatera portala i tradicionalnog izdavača štampanih medija, ističući da nije razumno zahtijevati od prvog da dopunjava komentare prije objavljivanja na isti način na koji to čini ovaj drugi. Međutim, oba su imali ekonomski interes u objavljivanju komentara i stoga ih je trebalo smatrati „objavljivačima“ informacija.

Presuda suda

Veliko Vijeće Evropskog suda za ljudska prava je odlučivalo o slučaju po *Delfijevom* zahtjevu da se ovaj slučaj uputi tom vijeću nakon presude jednog od nižih vijeća Evropskog suda. Veliko vijeće je primijetilo da, dok internet s jedne strane pruža velike mogućnosti za ispunjavanje slobode izražavanja, istovremeno znači i to da se govor mržnje može objaviti širom svijeta u roku od nekoliko sekundi, a ponekad i biti dostupan online neograničeno, kršeći na taj način prava ličnosti (koja štiti čl. 8 Evropske Konvencije).

Veliko vijeće je pridalo veliki značaj zaključku estonskog Vrhovnog suda da su komentari koji su postavljeni na portalu *Delfija* bili očigledno „nezakoniti“ i jednaki govoru mržnje (vlasnik kompanije je bio jevrejskog porijekla, a neki od komentara su bili očigledno antisemitski). Pored toga, Veliko vijeće je odlučilo da ne razmatra da li se po pravu Evropske Unije *Delfi* može smatrati „pasivnim“ posrednikom. Vrhovni sud Estonije je *Delfi* tretirao kao izdavača i u pogledu sadržaja vijesti koje je objavljivao, i u pogledu komentara koje ostavljaju korisnici, a Veliko vijeće je našlo da su o ovome trebali da odluče domaći sudovi.

Što se tiče samih komentara, Veliko vijeće je smatralo da oni nijesu bili samo uvrjedljivi već i da se njima jasno iznosio govor mržnje i podsticalo na nasilje – pominjano je jevrejsko porijeklo vlasnika trajekta i podsticana je mržnja na osnovu antisemitizma. Kao takvi, nisu bili zaštićeni pravom na slobodu izražavanja. Veliko vijeće je dalje razmatralo da li se *Delfi* mogao smatrati odgovornim za to. Vijeće je u tom pogledu utvrdilo 4 ključna aspekta: (1) kontekst komentara; (2) odgovornost stvarnih autora komentara kao alternativa tome da se *Delfi* smatra odgovornim; (3) korake koje je *Delfi* preduzeo kako bi spriječio ili uklonio klevetničke komentare; i (4) posljedice postupaka pred domaćim sudovima po *Delfi*.

Kao prvo, što se tiče konteksta, Veliko vijeće je pridalo poseban značaj ekstremnoj prirodi komentara i činjenici da je *Delfi* internet portal kojim se profesionalno upravlja, koji radi na komercijalnoj osnovi i koji je želio da privuče veliki broj komentara na članke koje objavljuje. Štaviše, kao što je Vrhovni sud ukazao, *Delfi* je imao ekonomski interes u postavljanju komentara: više pregleda i više „klikova“ je značilo više prihoda. Stvarni autori komentara nisu mogli da izmijene ili obrišu svoje komentare nakon postavljanja – jedino je *Delfi* mogao to da učini. Veliko vijeće se zato složilo sa Vijećem i Vrhovnim sudom da, iako *Delfi* nije bio stvarni autor komentara, to nije značilo da nije imao kontrolu nad njima i da je njegova umiješanost u to da komentari na njihov članak postanu javni bila daleko od uloge pasivnog i čisto tehničkog pružaoca usluga.

Drugo, *Delfi* nije obezbijedio prikaz autora komentara koji su se smatrali odgovornim. *Delfi* je dozvoljavao čitaocima da komentarišu bez registrovanja imena, i bilo je gotovo nemoguće utvrditi identitet autora. Ovo je značilo da je gonjenje autora komentara takođe bilo nemoguće. Treće, Veliko vijeće je našlo da su koraci koje je *Delfi* preduzeo kako bi spriječio ili bez odlaganja uklonio klevetničke komentare nakon njihovog objavljivanja bili nedovoljni. *Delfi* jeste imao uspostavljene određene mehanizme za filteriranje govora mržnje, uključujući automatski sistem brisanja komentara koji su sadržali određene ključne riječi i sistem „primijeti i ukloni“ (pri čemu su korisnici mogli da obavijeste administratora o uvrjedljivim komentarima jednim klikom). Ipak, na taj način nijesu isfiltrirani očigledni izrazi mržnje i prijetnje vlasniku trajektne kompanije. Kao posljedica toga, komentari su bili dostupni online šest sedmica. Veliko vijeće je smatralo da nije bilo neproporcionalno to što je *Delfi* bio primoran da bez odlaganja ukloni komentare sa svog web sajta, koji su bili očigledno nezakoniti, čak i bez obavještenja od strane navodnih žrtvi ili trećih strana čija je mogućnost da prate internet bila očigledno više ograničena nego što je to slučaj kod velikih komercijalnih informativnih internet portala poput *Delfija*.

Na kraju, Veliko vijeće se složilo sa Vijećem da su posljedice toga što je *Delfi* smatran odgovornim bile male. Kazna od 320 € nije nipošto bila pretjerana za *Delfi*, koji je jedan od najvećih internet portala u Estoniji, a popularnost portala zbog onih koji su postavljali komentare nije ni na koji način bila pogođena – broj postavljenih komentara je zapravo povećan. Osim toga, vidljiva posljedica po internet operatere u slučajevima poslije *Delfija* pred domaćim sudovima je bila ta da su svi uklonili uvrjednive komentare ali da im nije bilo naređeno da plate naknadu štete.

Iz ovih razloga, Veliko vijeće nije našlo da je pravo *Delfija* na slobodu izražavanja bilo prekršeno.

Komentar

Ovo je bio prvi slučaj Velikog vijeća koji se ticao pitanja odgovornosti za komentare korisnika i iz tog razloga predstavlja važan orijentir. Glavna posljedica je to što se neće smatrati kršenjem prava na slobodu izražavanja ako se domaćim zakonima od velikih komercijalnih informativnih web sajtova bude zahtijevalo da nadgledaju svoje sajtove i uklanjaju „očigledno nezakonite“ komentare. Istovremeno, presuda Velikog vijeća sadrži mnoga upozorenja. Konkretno, Veliko vijeće konstatntno naglašava da se ova presuda odnosi na velike web sajtove komercijalnog tipa, a da je priroda antisemitskih komentara koje Veliko vijeće konstantno karakteriše kao „očigledno nezakonite“ mogla uticati na presudu. Odbijanje Suda da razmotri uvođenje obaveze prema pravu EU izaziva značajnu sumnju u pogledu primjenljivosti sistema „primijeti i ukloni“ i izuzeća od odgovornosti kako je to formulisano u skladu sa pravom EU. Stoga je vjerovatno da će biti neophodno dalje odlučivanje Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu, kao i Evropskog suda pravde u Luksemburgu, kako bi se što preciznije definisali parametri u ovoj oblasti prava.

- ***Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete i Index.hu Zrt protiv Mađarske*** (predstavka br. 22947/13), 2. februar 2016: **osuda za klevetu internet portala zbog komentara korisnika prekršila je pravo na slobodu izražavanja**

Informativni portal i udruženje provajdera internet sadržaja optuženi su za klevetu zbog komentara ispod tekstova na web stranicama za upravljanje nekretninama, u kojima je iznijeta oštra kritika na račun tih web stranica. Kompanija u čijem su vlasništvu bile stranice je

podnijela tužbu za klevetu i pobijedila, uprkos tome što su podnosioci predstavke odmah uklonili uvredljive komentare korisnika.

Evropski sud za ljudska prava je utvrdio da je presuda za klevetu prekršila pravo na slobodu izražavanja. Primjenjujući kriterijume utvrđene u slučaju *Delfi protiv Estonije*, Sud je konstatovao sljedeće:

- a) u odnosu na kontekst u kojem su komentari postavljeni: komentari su se ticali pitanja od javnog interesa, a sâm tekst je imao jasan činjenični osnov - postupak za zaštitu potrošača protiv pomenute kompanije za upravljanje nekretninama već je bio pokrenut;
- b) u odnosu na sadržaj komentara: ni jedan komentar nije predstavljao govor mržnje. Iako su pojedini korisnici koristili vulgaran jezik, to se moglo očekivati imajući u vidu drugačiji "stil komunikacije" na internet stranicama (u jednom komentaru je pisalo da "takvi ljudi treba da kenjaju ježeve i potroše sav svoj novac na grobove svojih majki dok ne crknu");
- c) u odnosu na odgovornost autora komentara: domaći sudovi nijesu uložili nikakve napore da utvrde da li bi stvarni autori komentara mogli da snose odgovornost. Sud je podsjetio da su potrebni "posebno jaki razlozi" prije nego što se predvidi kazna za novinara ili internet stranicu zbog komentara trećih lica;
- d) mjere preduzete od strane podnosilaca predstavke i ponašanje oštećenog: podnosioci predstavke uklonili su sporne komentare čim su primili obavještenje o pokretanju parničnog postupka. Takođe, imali su i opšte mjere za sprječavanje ili uklanjanje uvredljivih komentara na svojim portalima, uključujući izjavu o ograničenju odgovornosti, tim moderatora i sistem za uklanjanje komentara po prijemu obavještenja o njihovoj navodnoj nezakovitosti (eng. *notice-and-take-down*). Uprkos tome, domaći sudovi utvrdili su njihovu odgovornost za odobravanje objavljivanja nefiltriranih komentara. Sud je smatrao da je to pretjerano, posebno imajući u vidu da kompanija koja se bavi nekretninama nije zatražila od podnosilaca predstavke da uklone komentare, već je otišla direktno na sud;
- e) u odnosu na posljedice po oštećenog i podnosioce predstavke: u pitanje je doveden komercijalni ugled jedne privatne kompanije, a ne fizičkog lica koje, u skladu sa praksom Evropskog suda za ljudska prava, uživa veću zaštitu. Malo je vjerovatno da bi komentari uticali na ugled kompanije za nekretnine, posebno imajući u vidu da je postupak za zaštitu potrošača protiv ove kompanije već bio pokrenut. Domaći sudovi nijesu uspjeli da procijene da li su komentari zaista izazvali predrasude.

Pripremio: Peter Noorlander, direktor Media Legal Defence Initiative, u saradnji sa HRA

Bilteni se objavljuju u okviru projekta „Podrška razumijevanju novinarske etike i slobode izražavanja“, koji finansira Ambasada Sjedinjenih Američkih Država u Podgorici.
